

Kiertje?

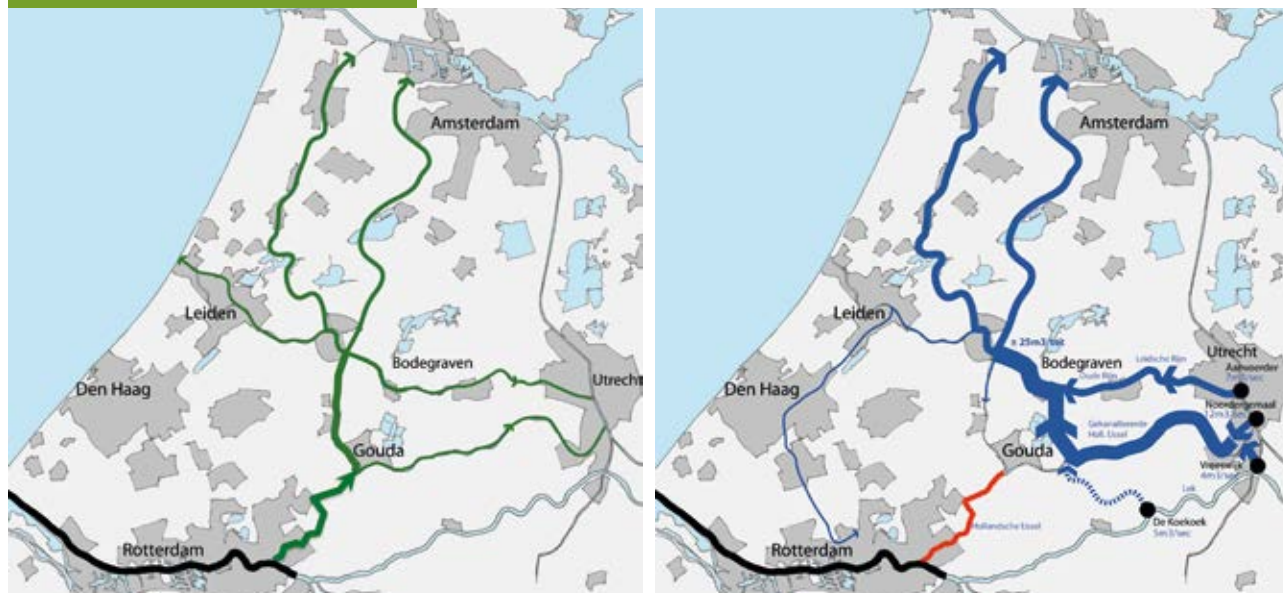
Een alternatieve aanvoer
voor het Haringvliet

De Haringvlietdam en –spuisluizen, duidelijk zichtbaar zijn de schuiven waarmee de doorstroming gereguleerd kan worden.

TEKST
Bas Roels, WNF

ILLUSTRATIES
Janny Bosman, Joop van
Houdt (Rijkswaterstaat)
en WNF

Dit najaar gaan de Haringvlietsluizen op een Kier. Bijna 50 jaar na de afsluiting krijgen haring, zalm, zeeforel en steur weer de kans om de monding van de Rijn en Maas binnen te zwemmen. Het stroomgebied ligt open, tot aan Duitsland en Zwitserland toe. En toch zijn er grenzen. Door de zoetwatervoorziening zal de Kier naar verwachting zo'n 100 dagen per jaar worden gesloten. Het Wereld Natuur Fonds pleit met andere natuurorganisaties al jaren voor een alternatieve aanpak: de permanente oostelijke aanvoer. ▶

Schematisch overzicht van de huidige zoetwateraanvoer via de Hollandsche IJssel en inname bij Gouda (links) en voorgestelde aanvoer (POA) vanuit het Amsterdam Rijnkanaal nabij Utrecht (rechts). Het verziltingsgevoelige traject van de Hollandsche IJssel tussen Gouda en Rotterdam (rood) wordt dan niet meer voor de aanvoer van zoetwater gebruikt (bron: WNF 2012).

Jaren van voorbereiding gingen vooraf aan wat dit najaar plaatsvindt: het op een kier zetten van de Haringvlietsluizen. Een opening verschaft namelijk niet alleen trekvisseren weer toegang tot de Maas en de Rijn, maar ook het zoute water. Dat is ook direct het dilemma. Vissen, zeehonden, bruinvissen en de duizenden trekvogels die afkomen op voedselrijke oevers en platen zijn meer dan welkom maar bij 'zoutindringing' voelen we ons niet comfortabel. Bij het Haringvliet speelt dat temeer omdat we in de afgelopen 50 jaar gewend of zelfs verslaafd raakten aan een volledig zoet 'meer'. Een estuarium waar

Winst binnen grenzen

Op dit moment zijn de Haringvlietsluizen, 17 deuren in totaal, bij vloed altijd gesloten. Vanaf 5 september gaan ze op een kier – maar niet altijd. Hoe vaak en hoe ver wordt nauwkeurig gestuurd aan de hand van een programma dat in de afgelopen jaren is ontwikkeld. Kort gezegd komt het erop neer dat de sluisen verder openen naarmate de afvoer van de Rijn groter is. Want met meer rivierwater is er meer tegendruk tegen het zoute water en kunnen we ons een grotere opening permitteren met behoud van de zoetwatervoorziening.

“De sluiting van de Kier kan zeker nadelige effecten hebben op de visstand”

ooit zoet en zout elkaar raakten wordt nu gebruikt als belangrijke en solide zoetwaterleverancier voor landbouw en industrie. Met dit vertrekpunt is het logisch dat de terugkeer van het zout goed is voorbereid. Zoetwaterinnamepunten die vlak achter de Haringvlietdam lagen werden landinwaarts verplaatst en met meetboeien wordt straks bewaakt dat het zout niet verder dan ca 13 km landinwaarts komt. Zo blijven de nieuwe innamepunten en ook het bestaande innamepunt bij de Bernisse zoet. Daarmee is direct duidelijk wat bepaalt hoe ver en hoe vaak de Kier open kan. Niet de bescherming tegen overstromingen vanuit zee, maar de zoetwatervoorziening van West-Nederland bepaalt in welke mate trekvisseren weer toegang krijgen tot het internationale stroomgebied van Rijn en Maas.

Opvallend is dat de Kier vanaf een Rijnaafvoer van 1500 kubieke meter per seconde (Lobith) sowieso wordt gesloten, onafhankelijk van de zoutgehalten die de meetboeien in het Haringvliet registreren. Zo'n harde grens is opmerkelijk bij een 'lerend implementerende' aanpak! Hij komt voort uit de manier waarop het Groene Hart zoetwater inneemt: voor een belangrijk deel vanuit de Hollandsche IJssel. Deze staat via de Nieuwe Waterweg in open verbinding met zee en verzilt als de Rijnaafvoer onder de 1500 kubieke meter per seconde komt. De zoetwaterinname moet dan worden gestaakt. Om dat zoveel mogelijk te voorkomen wordt op zo'n moment de Haringvlietdam gesloten, ook bij eb. Hierdoor wordt alle afvoer van Rijn en Maas door de Nieuwe Waterweg geperst. Met die extra zoetwaterdruk kan

het zout nog lange tijd worden weggehouden van de monding van de Hollandsche IJssel en de zoetwaterinnamepunten voor het Groene Hart. Deze aanpak eist zijn tol in het Haringvliet: gemiddeld 100 dagen per jaar zal de Kier op grond van dit harde stuurcriterium dicht zijn. Deze kiersluiting kan zeker nadelige effecten hebben op de visstand.

Consequenties voor vis

Grof gezegd heeft het sluiten van de Kier voor vissen twee consequenties. Ten eerste wordt de vrije trek tussen zee en rivier onmogelijk. Lage Rijnafoeren en dus sluiting, komen vooral in het najaar voor. Een voorbeeld: in oktober en november, wanneer onder andere volwassen, paarijpe paling (schieraal) naar zee trekt, zal de Kier in ongeveer de helft van alle jaren gesloten zijn. Een sluiting kan ook in het voorjaar plaatsvinden, de periode waarin de meeste vissoorten trekken. Of zo'n tijdelijke blokkade grote effecten heeft op de levenscyclus en omvang van de populaties hangt van de soorten en omstandigheden af. Vissen kunnen bijvoorbeeld even voor de gesloten deuren blijven hangen wat op zich geen probleem is, maar predatie en mogelijk commerciële visvangst zal daardoor wel een hogere tol eisen. Afgezien van alle details staat het vast dat het beter is onnodige blokkade te vermijden. Een tweede consequentie van een sluiting is dat, voordat de deuren helemaal dicht gaan het hele Haringvliet wordt 'zoetgespoeld'. Dit wordt gedaan om te voorkomen dat het zoute water achter een gesloten dam blijft hangen en zich verspreidt in het systeem. Gevolg is dat vissen die brak water nodig hebben om in

Wanneer de Kier in het najaar dichtgaat kunnen paarijpe palingen niet meer naar buiten.

op te groeien, ineens in een volledig zoet milieu terecht komen. Dat zal gemiddeld twee tot drie keer per jaar voorkomen. Vooral jonge exemplaren van bijvoorbeeld spiering, fint en driedoornige stekelbaars kunnen daar slecht tegen.

Permanente oostelijke aanvoer

“De huidige situatie en compenserende maatregelen van de zoetwateraanvoer rond de Hollandsche IJssel zijn niet bevredigend. Door het realiseren van een permanente aanvoer van zoet water uit oostelijke richting kan de zoetwateraanvoer onafhankelijk gemaakt worden van de situatie op de Hollandsche IJssel.”

Dit citaat is afkomstig uit een brochure van Rijkswaterstaat van 20 jaar geleden en is nog steeds actueel. Zo'n permanente oostelijke aanvoer (POA) is in beginsel

eenvoudig te realiseren – eenvoudiger dan 20 jaar geleden. Want wat er in 1998 nog niet was maar nu wel, is de KWA: de ‘Kleinschalige Wateraanvoer’, recent omgedoopt tot ‘Klimaatbestendige Wateraanvoer’. Essentie: ook nu al, met gesloten Haringvlietsluizen, lopen de zoutgehalten in de Hollandsche IJssel soms zo ver op dat de zoetwaterinname moet worden gestaakt. Voor dergelijke situaties is de KWA-route ontwikkeld. Er wordt dan water vanuit het oosten aangevoerd, via de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel en de Oude en Leidsche Rijn. De capaciteit van de KWA wordt op dit moment opgevaardeerd en kan bij verzilting van de Hollandsche IJssel de zoetwatervoorziening overnemen. Het ligt voor de hand om deze ‘calamiteitenvoorziening’ als structurele aanvoerroute voor zoetwater te benutten.

Dan is het niet langer nodig verzilting van de Hollandsche IJssel te voorkomen en kan ook bij lagere Rijnafvoeren de Kier nog openblijven.

Joint Fact Finding en besluitvorming

Op dit moment wordt onderzocht of de stap van KWA naar POA mogelijk is en welke extra investeringen daarvoor misschien nog nodig zijn. De waterkwaliteit hoeft geen beletsel te zijn, integendeel, want het water uit de Lek en het Amsterdam-Rijnkanaal waarmee de POA (en KWA) wordt gevoed heeft een betere en stabielere kwaliteit dan dat van de Hollandsche IJssel. De resultaten van het externe onderzoek worden voor de zomer van 2018 verwacht en bestuurlijke besluitvorming in de tweede helft van 2018. De waterschappen van midden Nederland moeten hiertoe hun waterbeheer aanpassen maar zij hebben weinig direct belang bij een beter functionerende Kier. Het enthousiasme van partijen met een nationale verantwoordelijkheid, zoals Deltaprogramma, Rijkswaterstaat of het ministerie zal dus zwaar meewegen.

Het zou prachtig zijn als de stap naar zo'n oostelijke aanvoer wordt gemaakt want de kans op jaren dat de Kier helemaal niet dicht hoeft, neemt daardoor sterk toe. En daarmee het ecologisch rendement van de Kier én alle vistrappen en habitatmaatregelen die Duitsland en Zwitserland al hebben genomen. Wie kan daar nu tegen zijn? ■

Schematisch overzicht van de huidige rivierdoorvoer in Nederland. Duidelijk is dat nagenoeg alle rivierafvoer over IJssel en Nieuwe Waterweg loopt. De Haringvlietsluizen fungeren daarbij als kraan, als die verder open gaat, gaat er minder water over de Nieuwe Waterweg en zal er meer zoutwater indringen richting Gouda (oranje pijl) (bron: WNF 2012).